

عنوان مقاله:

نقش والدین در کاهش آسیب های فضای مجازی بر تربیت دینی فرزندان

استاد راهنما:

خانم حلیمه موسوی

نویسندگان:

مینا قدیمی

رقیه قدیمی

معصومه ناصری

گروه یا صاحب الزمان/مدرسه علمیه حضرت ولی عصر(عج) شهرستان گرمی/اردبیل

مهرماه 1402

چکیده

فضای مجازی (اینترنت) نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی است که تاثیرات و پیامدهای مثبت و منفی آن به عنوان یک پدیده نوین در اجتماعات انسانی همواره در حال گسترش است به گونه ای که در هر کجای زندگی انسان ها حضور فناوری اطلاعات و ارتباطات به چشم می خورد. اگر چه این فضا تاثیرات فردی و اجتماعی زیادی بر افراد گذاشته اما آسیب هایی هم به همراه دارد که در خانواده ها به راحتی قابل مشاهده است که این تاثیرات منفی، کارکرد خانواده را مختل می نماید. از جمله آسیب ها، تاثیر فضای سایبری در تربیت دینی فرزندان می باشد که نقش والدین را در این زمینه چندین برابر می کند. روش گردآوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای و استفاده از اینترنت بوده و با توجه به حائز اهمیت بودن موضوع، منابع و مقالاتی با عنوان نقش والدین در کاهش آسیب های فضای مجازی در تربیت دینی فرزندان به نگارش در نیامده است. محبوبیت فضای مجازی به خصوص در بین نوجوانان و جوانان و به دلیل گسترش و نفوذ روزافزون استفاده از این فضا در تعاملات اجتماعی، تولید محتوا، زمینه های شغلی و اطلاعاتی و ... نمی توان تأثیر این ابزار را در خانواده و اجتماع نادیده گرفت چرا که موجب ایجاد تغییراتی در نوع ارتباطات و هویت فرد و ساختار خانواده و ... شده و ناگزیر از پذیرش آن هستیم. مطمئناً ارائه راهکارهای پیشگیرانه در این زمینه موجب فرهنگ سازی مناسب در جامعه شده و موجبات ایجاد بستر مناسب برای استفاده بهینه از این ابزار می شود. از جمله راه کارها برای پیشگیری از این آسیب ها؛ تمرکز بر شناخت و برطرف کردن مشکلات نوجوان و جوانان، آگاه سازی خانواده ها، مراقبت و کنترل والدین بر فعالیت اینترنتی فرزندان می باشد.

کلیدواژه: والدین، تربیت، تربیت دینی، فضای مجازی

مقدمه

امروزه گسترش فضای مجازی و نفوذ تکنولوژی اینترنتی میان خانواده ها، تأثیرات مثبت و منفی بسیاری زیادی در نگرش، رفتار فرزندان و روش تعلیم و تربیت آنان ایجاد کرده است. این تأثیرگذاری هم در زمینه تعلیم و تربیت نقش داشته و نیز با توجه به اهمیت فضای مجازی در توسعه جوامع، در جامعه ما نیز در سال های اخیر به فناوری اطلاعات ارتباطات توجه زیادی شده است. ولی در این رابطه آسیب های جدی شخصیتی و رفتاری گوناگونی در جوانان مثل اعتیاد به فضای مجازی، انزوای اجتماعی، اتلاف وقت، کاهش ارتباطات خانوادگی و ... وجود دارد که ضروری است به ریشه یابی آن پرداخت. فرهنگ رسانه ای اینترنت، فضای ذهنی جوانان را اشغال کرده و از آن مهمتر، نمایانگر نقش خانواده در کنار این ابر رسانه ای است که والدین روی فرزندان خود تا چه حد کنترل تربیتی و نظارت اخلاقی دارند. لذا آسیب های نوظهور می تواند زمینه ساز نوع جدیدی از آسیب های تربیتی و دینی باشد به همین دلیل برنامه ریزی برای شناسایی و پیشگیری و کاهش آسیب های نوظهور لازم و ضروری است. لذا با توجه به اهمیت موضوع، این نوشتار تلاش دارد با روش توصیفی-تحلیلی به نقش والدین در کاهش آسیب های فضای مجازی بر تربیت دینی فرزندان بپردازد. از این رو در این مقاله به سؤالاتی از قبیل : آسیب های فضای مجازی بر تربیت دینی فرزندان چیست؟ نقش والدین در رابطه با کاهش این آسیب ها چه می باشد؟ و ... پاسخ داده می شود. فضای مجازی چون از جمله مسائل نو ظهور است، بالطبع کتاب ها و تحقیقات زیادی تا قبل از دو دهه اخیر در مورد آن یافت نمی شود. در باره نقش والدین در کاهش آسیب های فضای مجازی در تربیت دینی فرزندان نیز تحقیقی صورت نگرفته است. بلکه تحقیقات انجام شده بیشتر درباره تاثیر فضای مجازی در تربیت اسلامی جوانان است.

مفهوم شناسی

1. فضای مجازی

1-1. تعریف لغوی

واژه «فضای مجازی» یک ترجمه غیردقیق از معادل لاتین آن است. در واژگان لاتین، مفهوم «Virtual Space» در مقابل مفهوم «Actual Space» مطرح می‌شود.

فضای مجازی از دو واژه‌ی «فضا» و «مجازی» تشکیل شده است. فضا در لغت به معنای «یک محوطه‌ی بسیط، آزاد، خالی و در دسترس» است. مجازی یا سایبری به «رایانه‌ای و شبکه‌های رایانه‌ای» گفته می‌شود.

واژه «مجازی» که صفت «فضا» در عبارت «فضای مجازی» قرار می‌گیرد، به معنای غیرحقیقی بودن فضای مجازی نیست. فضای «مجازی» امتداد زندگی حقیقی است و حتی گاهی نقطه شروع بسیاری از تعاملات و اتفاقات دنیای محسوس و ملموس ماست. لذا مفهوم فضای مجازی، به غیرملموس بودن و نامحسوس بودن این فضا (در برابر فضایی که همه چیز در آن ماهیت مادی و عینی و سه بُعدی دارد) اشاره داشته و اصلاً این فضا را «مجاز» در برابر «حقیقت» نمی‌داند.^۱

بنابراین این فضا برخلاف تصور اکثر مردم، فضایی کاملاً حقیقی بوده و دارای اثرات و تبعات واقعی نیز می‌باشد.

حضرت آیت الله خامنه‌ای رهبر معظم انقلاب به این ویژگی فضای مجازی اشاره دارد: «یکی از خصوصیات ممتاز عصر حاضر، آماده بودن وسایل پیام رسانی است. فضای مجازی در حقیقت فضای حقیقی است. در زندگی بسیار از مردم حضور دارد».^۲

آیت الله جوادی آملی در این باره می‌فرماید:

«هرکه غافل از خطرات و آسیب‌های این فضا است، باید بداند این فضا حقیقی است، نه مجازی؛ هر جا

فکر و اندیشه منتقل شود فضای حقیقی است».^۳

^۱. بشیر، حسینی، حسین، حق‌پناه، 150 هشتگ، تهران، رواق اندیشه، 1394 ش، چاپ اول، ص 107.

^۲. خبرگزاری صدا و سیما مرکز همدان، «فضای مجازی، حقیقی است»، ۱۳۹۷/۶، کد خبر ۲۱۱۳۱۲۴.

^۳. خبرگزاری صدا و سیما مرکز همدان، دیدار علمای همدان با آیت الله جوادی آملی، 6 اردیبهشت، 1399.

2-1. تعریف اصطلاحی

در اصطلاح، «فضای مجازی» به قلمرو و محیطی غیرفیزیکی و تخیلی از ارتباطات اجتماعی تعاملی اطلاق می‌شود که از طریق رایانه‌های به هم متصل بر بستر دیجیتال شکل می‌گیرد.^۱ منظور ما از مجازی ارتباطی است که از طریق واسطه یا وسیله و ابزار باشد. این ارتباط می‌تواند توسط نامه باشد یا از طریق تلفن یا مکاتبات شخصی و چت کردن در اینترنت و شبکه‌های اجتماعی. گرچه برای فضای مجازی تعاریف گوناگونی ارائه شده است. برخی حتی، آن را با اینترنت مترادف دانسته‌اند. نمی‌توان فضای مجازی را مترادف با اینترنت دانست، اما اینترنت ابزار ورود به فضای مجازی است؛ اینترنت سامانه‌ای جهانی از شبکه‌های رایانه‌ای به هم پیوسته است که از «مجموعه پروتکل اینترنت» برای ارتباط با یکدیگر استفاده می‌کنند. به عبارت دیگر اینترنت، شبکه شبکه‌هاست که از میلیون‌ها شبکه خصوصی، عمومی، دانشگاهی، تجاری و دولتی در اندازه‌های محلی و کوچک تا جهانی و بسیار بزرگ تشکیل شده است که با آرایه وسیعی از فناوری‌های الکترونیکی و نوری به هم متصل شده‌اند.^۲ (شکل ۱)

^۱. محسن، اسماعیلی؛ محمدصادق، نصراللهی، پالایش فضای مجازی؛ حکم و مسائل آن از دیدگاه فقهی، دین و ارتباطات، سال بیست و سوم، ش اول، ۱۳۹۵، ص ۵۷-۶۰.

^۲. محمدحسین، سیاح‌طاهری، حقیقت مجازی (درباره فضای مجازی چه بدانیم و چه بگوییم؟)؛ جهان مجازی - فضای حقیقی، تهران، مرکز ملی فضای مجازی، ۱۳۹۲، ص ۳۰.

به والدین توصیه می شود که در انتخاب نوع بازی رایانه ای و همچنین رده سنی بازی ها نظارت کافی داشته باشد. زیرا انزوا یکی از مهم ترین تأثیرات منفی بازی های آنلاین است. کودکان و نوجوانان به جای حضور در اجتماع و مراوده و بازی با همسالان، وقت خود را صرف بازی های آنلاین است. کودکان و نوجوانان به جای حضور در اجتماعی و مراوده و بازی با همسالان، وقت خود را صرف بازی های کامپیوتری می کنند. براین اساس از نظر اجتماعی منزوی می شوند. والدین باید فرزندان خود را در رابطه با استفاده صحیح از تلفن همراه و اینکه چگونه باید از آن استفاده کنند، صحبت کرده و به او آموزش دهند که کسی، کجا و چطور از تلفن همراه استفاده کنند و در مورد استفاده از تلفن همراه به اثرات به آن به او هشدار دهند^۱.

^۱. تأثیر فضای مجازی بر آسیب های اجتماعی، نگین علی اکبری، زینب نصیری زرنندی، مجله پیشرفت های نوین در روانشناسی علوم تربیتی و آموزش و پرورش، سال دوم، شماره 16، 1398، ص 69.

نتیجه

نتیجه ای که از این مقاله بدست می آید این است که فضای مجازی علاوه بر آسیب، مزایایی هم دارد و اگر نحوه استفاده صحیح از فضای مجازی توسط والدین آموزش داده شود و تربیت صحیح و آگاهی به جا باشد، فضای مجازی کارآیی مفیدی داشته و راه والدین را در تربیت فرزندان هموار می نماید . در کل، فناوری فقط یک ابزار است که نحوه استفاده ما از آن مهم است. اگر عاقلانه از آن استفاده نگردد، منجر به نابودی ما می شود.

فهرست منابع

1. مقاله های حیازدایی در نشریات به اصلاح علمی، ج، 1389.
2. مقاله، بیش از یک میلیارد جستجوی غیراخلاقی در اینترنت www.shn.ir
3. مقاله، www.gerdqb.ir، شبکه های اجتماعی چگونه ما را فریب می دهد، 1394.
4. آسیب شناسی اجتماعی، عبدالعظیم کریمی، 1384.
5. مقاله، گوشه گیرها بیشتر از وایبر استفاده می کنند، 1393.
6. شبکه های اجتماعی اینترنتی، تحلیل انتقادی آثار آنها بر زندگی فرد و اجتماعی، مناناد علی، قم، نشر معروف، 1392.
7. مقاله، کاهش اعتماد به نفس در کودکان با ظهور شبکه های مجازی اجتماعی، 1394.
8. مقاله، چرا فیس بوک افراد را افسرده می کند، 1390.
9. مقاله، آسیب های فضای مجازی بر کودکان، زهره موسی زاده، 1401.
10. مقاله، افسردگی از اثرات منفی شبکه های اجتماعی مجازی است، 1393.
11. مقاله، تأثیر شبکه های اجتماعی بر افسردگی، جمله دکتر بهشتیان، 1395-1400.
12. احکام شبکه های اجتماعی، محمود صادقی، قم، نشر معروف.
13. مقاله، تحلیل سبک زندگی جوانان کار بر شبکه اجتماعی فیس بوک، آسیه سپهری، 1393.
14. فقر، حقوق و علم جزا، 1398.
15. مجله، راهکارهای صیافت از خانواده در برابر آسیب های فضای مجازی، ژيلا فرخی، 1401.
16. نقش خانواده در پیشگیری از انحرافات، سیف الله نحوی، قم، سازمان تبلیغات اسلامی، پژوهشکده باقرالعلوم، انتشارات نورالسجاد، 1388.

17. راهنمایی جامع کامپیوتر، کنترل والدین، ص 14.
18. مجله انتظامی و حوادث، تاریخ انتشار، 8 آبان 1399، ص 28.
19. www.cgberpolice.ir، مقاله، کاربران اینترنتی مراقب این عارضه باشند.
20. مقاله، آسیب شناسی نقش شبکه های اجتماعی مجازی در تربیت نوجوانان، فاطمه صادقی، مظاهر حیدری.
21. دانش آموخته سطح دو جامعه الزهرا(س)، نویسنده مسئول، mheidari12@gmail.com
22. دانش آموخته سطح چهار، حوزه علمیه قم، مدرس جامعه المصطفی(ع)،
mheidari12@gmail.com
23. سایت www.isna.ir، مقاله مهمترین عوارض اعتیاد به بازی های رایانه ای، احکام شبکه های اجتماعی، ص 77.
24. سایت www.raswknoom.net، با استفاده از مقاله، عوارض جسمی استفاده از کامپیوتر و بهبود آنها، حمید فرودیان، ص 76، کتاب احکام شبکه های اجتماعی محمود صادقی.
25. مقالات دانشجویان، پژوهشگران، rahbord.isna@gmail.com
26. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت اسلامی، انتشارات صدرا.
27. حسینی، بشیر، حق پناه، حسین، 150 هشتگ، تهران، رواق اندیشه، 1394 ش، چاپ اول.
28. خبرگزاری صدا و سیما مرکز همدان، «فضای مجازی، حقیقی است»، ۱۳۹۷/۶، کد خبر ۲۱۱۳۱۲۴.
29. خبرگزاری صدا و سیما مرکز همدان، دیدار علمای همدان با آیت الله جوادی آملی، 6 اردیبهشت، 1399.
30. اسماعیلی، محسن؛ نصراللهی، محمدصادق، پالایش فضای مجازی؛ حکم و مسائل آن از دیدگاه فقهی، دین و ارتباطات، سال بیست و سوم، ش اول، 1395.

31. سیاح طاهری، محمدحسین، حقیقت مجازی (درباره فضای مجازی چه بدانیم و چه بگوییم؟)؛

جهان مجازی - فضای حقیقی، تهران، مرکز ملی فضای مجازی، 1392.

32. کهوند، محمد، شبکه عنکبوتی، چاپ اول، قم، انتشارات ذکری، 1395 ش، ص 29.

<https://fa.alalam.ir>. 33